

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/63060,Etos-Orlat-z-Rudnika-nad-Sanem.html>

tytuł

ARTYKUŁ

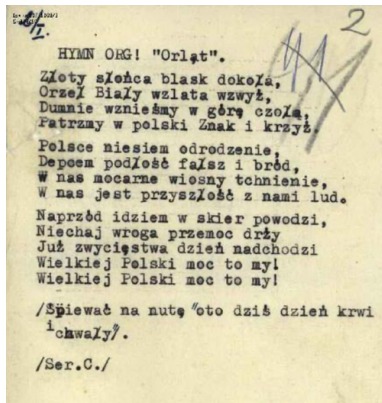
Etos Orłąt z Rudnika nad Sanem

OKRES HISTORYCZNY

(1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: **BOGUSŁAW WÓJCIK** 21.02.2020

Na przełomie kwietnia i maja roku 2017 minęło 70 lat od powstania młodzieżowej organizacji niepodległościowej „Orłęta” z Rudnika nad Sanem założonej przez uczniów miejscowego Państwowego Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego.

Hymn "Orląt"

Stanisław Mandecki, Władysław Konefał, Lesław Popowicz, Kazimierz Dechnik i Henryk Igras – założyciele organizacji – nazwę dla niej wybrali w trakcie pielgrzymki do Częstochowy, motywowani wzorem piętnastu starszych szkolnych kolegów poległych w latach 1914-1920 w walkach o wolną Polskę. Historię tę przypominała tablica pamiątkowa wmurowana w 1925 r. w sieni szkolnej, do której uczęszczali założyciele „Orląt”. W jednym z numerów wydawanej przez siebie gazetki „Pobudka” odnosząc się do czynu swoich protoplastów młodzi konspiratorzy w 1948 r. pisali:

O ich wyjątkowości świadczyła zarówno liczebność, do organizacji należało ponad sto osób, jak i długi okres konspiracji, organizację wykryto bowiem w październiku 1949 r., a aresztowania jej członków trwały do połowy 1950 r. O ich wyjątkowości świadczyła zarówno liczebność, do organizacji należało ponad sto osób, jak i długi okres konspiracji, organizację wykryto bowiem w październiku 1949 r., a aresztowania jej członków trwały do połowy 1950 r.

Pobudka

«*Bóg i Ojczyzna!*» - wołają ze swych grobów chłopcy «Orlęta», którzy życia swego nie wahali się oddać za Polskę w 1918 r. Ich odwaga, krew i młode życie sprawiło to, że Lwów pozostał polskim. Nic to, że leży skuty w kajdanach, że żołnierz sowiecki kroczy dumnie przez jego ulice, on jest polskim i nim pozostanie”.

„Orlęta” z Rudnika wyróżniały się spośród blisko tysiąca niepodległościowych organizacji młodzieżowych wykrytych przez reżim komunistyczny w Polsce w latach 1944-1956. O ich wyjątkowości świadczyła zarówno liczebność, do organizacji należało ponad sto osób, jak i długi okres konspiracji, organizację wykryto bowiem w październiku 1949 r., a aresztowania jej członków trwały do połowy 1950 r. Przeciętna młodzieżowa organizacja niepodległościowa z tego okresu w skali kraju liczyła tymczasem dziesięciu członków i działała pół roku. „Orlęta” posiadały również rozbudowaną strukturę organizacyjną. Na jej czele stała Komenda Główna, której podlegały Komenda Grupy oraz dwa oddziały: kryptonim „Reduta” w Nisku i kryptonim „Westerplatte” w Łąncucie. Oddziały tworzyły od pięciu do dziewięciu placówek, które liczyły od pięciu do dziewięciu członków. Przy Komendzie Głównej istniał również Sąd z dwoma wydziałami: organizacyjnym dla członków organizacji i powszechnym dla działaczy partyjnych i członków innych organizacji wspierających ustrój socjalistyczny.

**Stanisław Mandecki (ur. 1929),
współzałożyciel i komendant
główny organizacji „Orlęta” w
Rudniku**

Organizacja i przysięga

Ewenementem był również fakt, że w strukturach „Orląt” przewidziano tworzenie placówek żeńskich. Do podstawowych zadań dziewcząt należało: zdzieranie plakatów propagandowych, rozwieszanie ulotek, rozpowszechnianie prasy nielegalnej, przenoszenie broni, spisywanie komunistów oraz działania wywiadowcze – opracowywanie planów różnych obiektów. Swoistym fenomenem „Orląt” pozostaje jednak przede wszystkim zachowana dokumentacja wytworzona przez członków organizacji. Materiały te określały zasady funkcjonowania organizacji, zawierały wewnętrzne regulacje i rozporządzenia, a także skierowane zarówno do członków organizacji jak i na zewnątrz materiały propagandowe. Znajdują się wśród nich: prawa, statut, teksty przysięgi i hymnu, instrukcje, rozkazy, raporty, protokoły, ulotki, apele, ostrzeżenia, oskarżenia, referaty, sprawozdania, upoważnienia, plany wypadów, gazetki organizacyjne: „Pobudkę” i „Świt”. Tworzą one bogaty materiał źródłowy, który umożliwia odtworzenie kluczowego zespołu idei, które inspirowały młodzież z Rudnika, Niska, Łańcuta i okolic do działań skierowanych przeciwko ideologii i rządowi reżimu komunistycznego.

Do podstawowych zadań dziewcząt należało:
zdzieranie plakatów propagandowych,
rozwieszanie ulotek, rozpowszechnianie prasy
nielegalnej, przenoszenie broni, spisywanie
komunistów oraz działania wywiadowcze –
opracowywanie planów różnych obiektów.

Poszukując wzorców ideowych i organizacyjnych założyciele „Orląt” nawiązywali do działalności Filomatów i Filaretów, stowarzyszeń religijnych oraz przedwojennego programu Związku Harcerstwa Polskiego. Wyraźny wpływ miały również na nich wątki związane z mesjanizmem polskim. Inspiracje te wskazują na ogromne znaczenie w formowaniu młodych umysłów w tamtych realiach zarówno doktryny Kościoła katolickiego jak i edukacji humanistycznej w wykonaniu przedwojennego grona pedagogicznego. Na nadanie ostatecznego kształtu organizacyjnemu „Orląt” wpływ miały również wzorce związane z działalnością Armii Krajowej. Składając przysięgę i stając się pełnoprawnymi członkami organizacji młodzi ludzie powtarzali:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu i Królowej Korony Polskiej, że chcę być wiernym i posłusznym prawom naszym. Przysięgam bronić Wiary i Ojczyzny naszej i nie splamić honoru «Orląt». Tak mi Panie Boże dopomagaj, który też mnie w dzień sądny i wszystkich świat sędzić będziesz”.

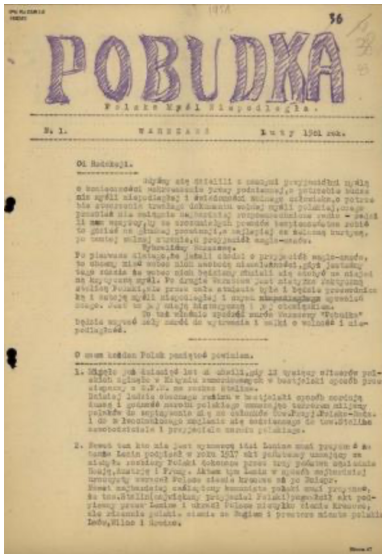
Prawa „Orląt” po drugiej dokonanej w marcu 1948 r. redakcji przybrały natomiast następujący kształt:

- „1) Wierność w służbie Boga i Ojczyźnie;
- 2) Bezwzględna tajemnica;
- 3) Karność i zaufanie wobec przełożonych;
- 4) Moralne zachowanie się członków;
- 5) Postępowanie tylko w imię hasła: «Ojczyzna, Nauka, Cnota»”.

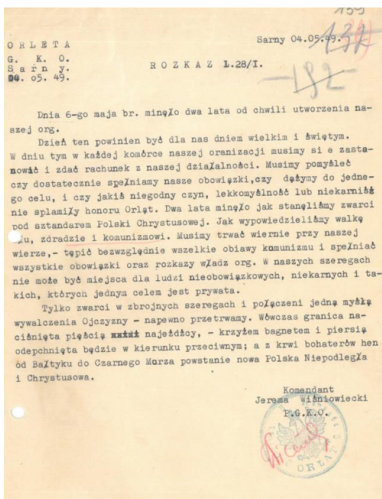
Od Dniepru aż po Odrę

W podobnym patriotyczno-religijnym tonie utrzymany był również statut „Orląt”, który określał, że celem organizacji pozostaje podtrzymywanie na duchu młodzieży podczas okupacji bolszewickiej i walka o niepodległą i Chrystusową Polskę. Wykładnię etosu, do którego odwoływały się „Orląta” znajdujemy m.in. w instrukcji skierowanej do dziewcząt zaangażowanych w działalność organizacji:

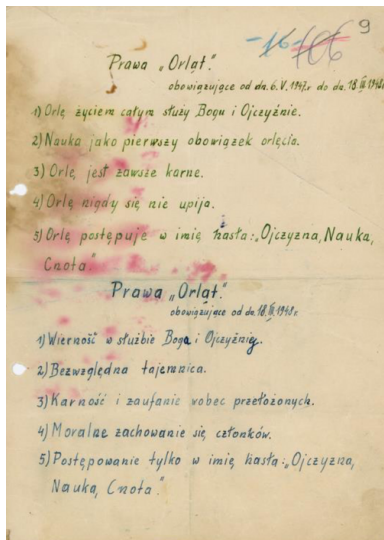
„Koleżanki! Cała Polska ziemia od Dniepru aż po Odrę znajduje się w ręku komunizmu tj. najstraszniejszego wroga Polski Chrystusowej. A więc my chcemy połączyć polską młodzież, u której w piersiach bije jeszcze polskie serce i tli się iskra patriotyzmu do Polski Chrystusowej, w jedną wielką rodzinę, która by mogła walczyć o Polskę wielką i wolną. Chcemy przygotować młodzież do objęcia częściowych obowiązków obecnie wobec Ojczyzny. Jednym naszym wspólnym celem jest uwolnienie ludu polskiego z pod jarzma komunizmu”.

Pobudka

Rozkaz L.28/I

Prawa "Orląt"

Czerpiąc inspirację do działalności z idei prawdziwie wolnej, Niepodległej, Chrystusowej i Narodowej Polski, której należy służyć poprzez odpowiednie moralne życie, naukę i pracę oraz zaangażowanie społeczno-polityczne, „Orląta” z Rudnika stały się kontynuatorami rozwijanej w sposób szczególny od zaborów tradycji, w której w centrum świadomości Polaków pozostaje troska o zachowanie egzystencji Ojczyzny. Podobnie, jak i dla poprzedników, również dla nich była to podstawowa idea, wokół której ukształtował się nowoczesny patriotyzm polski. Zaledwie kilka dni przed dekonspiracją organizacji S. Mandecki w Rozkazie L. 29/1 właśnie w duchu troski o tę najcenniejszą ideę wolnej, niepodległej i demokratycznej Ojczyzny zwracał się do swoich kolegów i koleżanek z organizacji:

„Orląta! Wy wybraliście jedną, cierniową drogę – drogę walki – wiodącą do jasnego celu, którym jest niepodległość Ojczyzny. Z drogi tej zawrócić nie można. Nie można też hamować jej biegu, bo byłoby to niegodnym naszego honoru i nazwy. Orląta – oto młodzież czynu – oto symbol walki i armia Polski Chrystusowej. (...) Polska żąda od nas czynu. My mamy Jej dać wolność. Nam nie wolno stać beczynnymi, patrzeć na Ojczyznę w niewoli, a może nawet wątpić w Jej przyszłość”.

Poszukując wzorców ideowych i

organizacyjnych założyciele „Orląt” nawiązywali do działalności Filomatów i Filaretów, stowarzyszeń religijnych oraz przedwojennego programu Związku Harcerstwa Polskiego. Wyraźny wpływ miały również na nich wątki związane z mesjanizmem polskim.

Przykład młodzieżowej organizacji niepodległościowej „Orląta” z Rudnika ukazuje, że komunistyczny reżim wprowadzony w Polsce po II wojnie światowej nie zdołał wymazać idei konstytutywnych dla powstania II Rzeczypospolitej. Przetrwały one nie w głównym nurcie społecznych idei, które funkcjonowały w życiu publicznym ówczesnych zbiorowości, lecz na ich obrzeżach, a także w podświadomości ogółu społeczeństwa. Było to ziarno, które kiełkowało podsycane słowami i działaniami stanowiącymi odniesienie do realiów społecznych i politycznych, które pamiętano lub do których, w przypadku młodszych pokoleń, powracano jak do tajemniczego barwnego świata baśni. Stanowił on odskocznnię od świata, w którym zagościły obłuda, cynizm, przemoc i egzystencjalna szarość.

**70. rocznica powstania „Orląt” -
Rudnik nad Sanem, 30 kwietnia
2017 r.**

**70. rocznica powstania „Orląt” -
Rudnik nad Sanem, 30 kwietnia
2017 r.**

**70. rocznica powstania „Orląt” -
Rudnik nad Sanem, 30 kwietnia
2017 r.**

COFNIJ SIĘ